

Pieni ja suuri ikäero: kiistanalaiset ikämäärittelyt nuorten turvapaikanhakijoiden elämässä

Leena Suurpää

”Lapsista pidetään Suomessa hyvää huolta.” Näin toteaa yksi nuori turvapaikanhakija asumisyksikössä, jossa teimme kenttätöitä keväällä ja kesällä 2016. Hänen kiittelevään lausumaansa yhdistyvät kokemukset katkeilevasta elämäkulusta, jota leimaa kaivattu lapsuus ja nuoruus. Elämänhistorian katkosten ohella myös venynyt odottelu Suomessa koettelee alaikäisten turvapaikanhakijoiden nuoruuden kokemuksia ja aikuisuuteen valmistautumista. Iästä muodostuu tässä epävarmuuksilla kyllästetyssä elämänvaiheessa erityisen ratkaiseva tekijä, niin henkilökohtaisesti kuin turvapaikkaprosessin, oikeuksien toteutumisen ja tulevaisuuden suunnittelunkin kannalta.

Ikäepäilyksen kulttuuri leimaa nuorten turvapaikanhakijoiden arkea

Tässä kirjoituksessa tuon esille iän kiistanalaisia merkityksiä nuorten turvapaikanhakijoiden elämässä. Peräänkuulutan yksiselitteisten ikärajojen kriittistä arviointia erityisesti nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla, joiden elämäkulussa on epätavanomaisen paljon katkoksia ja limittäisiä siirtymiä.

Saimme kuulla nuorten asumisyksikössä nuorten ja yksikön työntekijöiden monia kertomuksia ikään liittyvistä neuvotteluista, epäilyistä ja tarkistuksista. Turvapaikanhakijan iän selvittäminen on tärkeä osa turvapaikkatutkimusta, joka on nuorten oikeuksien toteutumisen ja turvapaikkapäätöksen kannalta olennaista. Henkilökohtaisena kokemuksena tutkimus on erityislaatuinen. Nuoret turvapaikanhakijat eivät välttämättä omista virallisia henkilöpapereita tullessaan Suomeen, tai he voivat olla kotoisin maasta, josta on ollut mahdotonta saada mukaan henkilöpapereita. Osa ei tiedä ikäänsä, osa ei uskalla sitä kertoa. Ikäepäilyksen kulttuuri on nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla erityislaatuinen, koska siihen nivoutuu olennaisella tavalla kysymys oikeudellisesta asemasta, elämäkulun katkoksista ja haavoittuvasta positiossa suomalaisessa yhteiskunnassa. Myös täysi-ikäistyminen on nähtävä osana tätä katkeilevaa elämänpolkua.

Käytössä olevia mittaamenetelmiä (luuston ja hampaiden kuvaukset) on kritisoitu niiden näennäisestä täsmällisyydestä. Tilalle on ehdotettu moninainen psykologista arviota, jossa nuoren kokemukset ja kokonaistilanne otettaisiin sensitiivisesti huomioon (Räsänen 2016). Nuorten raskaat elämäkokemukset näkyvät monin tavoin nuoren kehossa. ”Sota jättää jäljet” on Suomen historiassa paljon käytetty ilmaisu, joka ei saa unohtua nuorten turvapaikanhakijoiden ikäarviointeja tehtäessä. [Johanna Hiitola ja Riikka Korkiamäki toteavat \(2016\)](#), että ikätutkimuksia voidaan pitää ihmisoikeuskysymyksenä,

[Näkökulma](#) avaa Nuorisotutkimusverkostossa tehtävän tutkimuksen tuloksia yhteiskunnallisiksi puheenvuoroiksi ja kannanotoiksi. Näkökulmat sisältävät paitsi uutta tietoa nuorista, myös politiikkaan ja käytännön toimintaan suunnattuja ehdotuksia.

Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa -kirjoitussarja

Kirjoitussarja valaisee turvapaikkaa hakevien nuorten ja heidän parissaan toimivien kokemuksia ensimmäisistä kuukausista Suomessa. Kirjoittajat kuvaavat paitsi nuorten turvapaikanhakijoiden virallista asemaa myös arjen rakentumista, jota leimaavat sekä uudet sosiaaliset suhteet, elämäntavat ja -pakit että odottaminen, kuulumisen katkokset ja tulevaisuuden epävarmuus. Tässä moniäänisessä kirjoitussarjassa nuorten turvapaikanhakijoiden elämää analysoivat sekä tutkijat että nuorten parissa työskentelevät.

[Teemasarjan johdanto](#)

Ikäepäilyksen kulttuuri on nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla erityislaatuinen, koska siihen nivoutuu olennaisella tavalla kysymys oikeudellisesta asemasta, elämäkulun katkoksista ja haavoittuvasta positiossa suomalaisessa yhteiskunnassa.

sillä niiden perusteella määritellään nuorten oikeus elää, kasvaa ja asua hänelle sopivassa ikäryhmässä.

Kysymystä nuorten turvapaikanhakijoiden iästä voi luonnehtia paradoksaaliseksi. Monen lapsuus on väkivaltaisesti katkennut, ja vastuuta omasta elämästä on ollut pakko kantaa hyvin nuorena. Osa on joutunut oppimaan nuorena ammatin ja tekemään töitä, osa on Suomeen saapuessaan luku- ja kirjoitustaidottomia. Suomessa turvapaikanhakijat kohtaavat toisenlaisen ikäkategorisoinnin, jossa heidän biologinen ikänsä – olipa se todennettu, oletettu tai kuviteltu – muuttuu elämää ja oikeuksia määrittäväksi tekijäksi. Ikämäärittelyjen historiallisuudesta ja kulttuurisidonaisuudesta sekä niiden vaikutuksista yksittäisten turvapaikanhakijoiden elämään tulisi käydä nykyistä punnitumpaa keskustelua.

Kuva: Mostafa Mohammad Ali

Täysi-ikäistymisen sudenkuopat nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla todellisia

18 vuotta on Suomessa rajapyykki, joka avaa nuorille pääsyn aikuisten oikeuksien piiriin. Asetelma on hyvin toisenlainen nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla. Nuorten asumisyksikössä 18 vuoden iän saavuttamista paitsi juhlittiin, myös pelättiin. Monet Suomeen marraskuussa 2015 tulleista nuorista ehti täyttää 18 vuotta odottaessaan kesällä 2016 turvapaikkaprosessin etenemistä ja turvapaikkakuulusteluja, mikä vaikuttaa olennaisesti heidän mahdollisuuksiinsa saada myönteinen turvapaikkapäätös. Pitkä odotusaika Suomessa, nuorista riippumattomista syistä, saattaa siis olla ratkaiseva tekijä nuorten turvapaikkapäätöksen ja tätä kautta heidän koko tulevaisuutensa kannalta (ks. [Honkasalo](#), [Maiche](#) ja [Pihlaja](#) tässä kirjoitussarjassa).

Täysi-ikäisyys merkitsee myös pakotettua muuttoa pois alaikäisille nuorille tarkoitettusta asumisyksiköstä aikuisten vastaanottokeskukseen, mikä oli haastateltujen nuorten näkökulmasta pelottava ja epäoikeudenmukaiseksi koettu siirtymä. Työ- ja elinkeinoministeriön Kotouttaminen.fi -sivustolla korostetaan Suomeen turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten kasvuympäristön

18 vuotta on Suomessa rajapyykki, joka avaa nuorille pääsyn aikuisten oikeuksien piiriin. Asetelma on hyvin toisenlainen nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla.

pysyvyyden merkitystä: ”On tärkeää, ettei alaikäisen turvapaikanhakijan tarvitsisi oleskeluluvan saamisen jälkeen siirtyä toiseen kuntaan, vaan hän voisi pysyä samassa kasvuympäristössä tai samalla paikkakunnalla, jossa hän on hakenut turvapaikkaa” (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016). Jos tällainen nuorten pysyvien sosiaalisten verkostojen huomioimisen tärkeä lähtökohta koskee oleskeluluvan saaneita, on vaikeaa löytää perusteita sille, että 18 vuotta täyttänyt nuori turvapaikanhakija voi joutua jättämään paikallisyhteisönsä ja muuttamaan toiselle paikkakunnalle.

Suomessa hyvinvointipalveluiden saamisen perusteena on lasten ja nuorten osalta pitkälti biologinen ikä, joka vaikuttaa ratkaisevasti institutionaalisen tuen saamisen oikeuksiin: kenellä on oikeus saada erityistä turvaa, kenellä on oikeus osallistua perusopetukseen tai lastensuojelupalveluihin, kuka pääsee osalliseksi nuorille tarkoitettuihin vapaa-ajan palveluihin? Erilaiset nuorisotutkimukset ovat kuitenkin jo pitkään todentaneet biologisen iän riittämättömyyden nuorten elämäntilanteen ja -kokemusten tai tuen tarpeen määrittelijänä. Tarvitaan kokonaisarviota siitä, miten ikärajoja voitaisiin tulkita nykyistä laaja-alaisemmin, jotta nuorten monikerroksiset elämänpolut voidaan ottaa huomioon nuorille suunnatuissa palveluissa ja tukitoimissa nuoren ja hänen elämäntilanteensa kannalta mielekkäällä tavalla (ks. [Hussein](#) ja [Kuusisto-Arponen](#) tässä kirjoitussarjassa).

Biologiset ikäraajat tulevat erityisen rajusti vastaan nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla. Heidän tilanteensa todistaa vastaansanomattomasti, että dikotominen lapsi–aikuinen-jaottelu ei toimi. Myös kansainvälisen lastensuojelu- ja lastenoikeuskeskustelun on todettu tunnistavan heikosti nuoruuden kompleksisen elämänvaiheen ja päällekkäiset siirtymät aikuisuuteen, johon nivoutuvat biologisten ja juridisten tekijöiden ohella sosiaaliset, kulttuuriset, henkiset ja taloudelliset reunaehdot. (Skivenes 2015.)

Nuorisotutkimukset osoittavat nuorten aikuisten elämäntilanteeseen liittyvän erityisen paljon päällekkäisiä epävarmuuksia – niin taloudellisia kuin sosiaalisia ja mentaalisiakin. Nuorisobarometri on toistuvasti osoittanut monien hyvinvointi-indikaattorien notkahtavan alaspäin nuorten aikuisten kohdalla, joten 18 vuotta täytäneet nuoret turvapaikanhakijat ovat tästäkin näkökulmasta katsoen erityisen haavoittuva ryhmä. Tämä uhka konkretisoituu esimerkiksi siinä, että alaikäisenä yksin maahan tulleilla nuorilla on oikeus jälkihuoltoon, mutta lastensuojelulain mukaan Suomessa 18 vuotta täytäneiden nuorten aikuisten jälkihuolto kuitenkin katkeaa, kun he täyttävät 21 vuotta.

Nuorisotutkimusten valossa jälkihuollon ikärajaa olisi syytä nostaa 21 ikävuodesta ylöspäin. Samaa tarvetta korostaa myös alaikäisten tukiasumisyksikön johtaja Tuulia Vainio Pelastakaa Lapset ry:stä. Vainio toteaa jälkihuoltoikärajan nostamisen tarpeen tulevan erityisen näkyväksi nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla. ”Suomeen tulleiden nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla vaatimusta siitä, että täytettyään 21 vuotta he kykenisivät ongelmitta toimimaan Suomen järjestelmässä ilman erityistukea, voidaan pitää erityisen kohtuuttomana”, arvioi Vainio. Mikäli nuori turvapaikanhakija on ilmoittanut iäkseen yli 18 vuotta tullessaan maahan tai mikäli hänet myöhemmin iänmäärittelyssä on todettu sen ikäiseksi, että nuori on maahan tullessaan ollut yli 18-vuotias, hän ei ole oikeutettu jälkihuoltopalveluihin, vaikka ei olisikaan vielä 21-vuotias. Nuorille turvapaikanhakijoille suomalaiset jälkihuoltopalvelut avautuvat siis erityisen vaikeasti, vaikka tarve on erityisen suuri.

Muiden lakien ohella Suomen ulkomaalaislaki (301/2004) velvoittaa kiinnittämään erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja

Tarvitaan kokonaisarviota siitä, miten ikärajoja voitaisiin tulkita nykyistä laaja-alaisemmin, jotta nuorten monikerroksiset elämänpolut voidaan ottaa huomioon nuorille suunnatuissa palveluissa ja tukitoimissa nuoren ja hänen elämäntilanteensa kannalta mielekkäällä tavalla.

terveyteensä liittyviin seikkoihin kaikessa alle 18-vuotiaasta lasta koskevassa päätöksenteossa (ks. [Alanko & Marttinen & Mustonen 2011](#) ja [Parsons 2010](#)). Myös kansainväliset ohjeistukset (mm. UNHCR) korostavat alaikäisten turvapaikanhakijoiden kokemusten arvioimista lapsen näkökulmasta. Kiistanalaisen ”lapsen edun” ensisijaisuus ei voi minkään inhimillisen arvion mukaan päättyä siihen, kun yksin Suomeen tullut, hauraassa elämäntilanteessa oleva henkilö määritellään täysi-ikäiseksi.

Turvapaikanhakijat ja vailla juridista kansalaisstatusta olevat nuoret nuorisopolitiikan keskiöön

Euroopan pakolaispolitiikkaa ja -tilannetta nuorten näkökulmasta tutkinut [Maria Pisani](#) tuo puhuttelevasti esille vailla juridisia oikeuksia olevien nuorten näkymättömyyden poliittisessa keskustelussa ympäri Eurooppaa (ks. myös [Hiitola ja Korkiamäki 2016](#)). Käsitteellä ”kansalaisuusoletus” (*citizenship assumption*) Pisani korostaa, että EU:n ja sen jäsenvaltioiden julkisessa keskustelussa vain harvoin pysähdytään arvioimaan täysi-ikäistymistä niiden nuorten kohdalla, joilta puuttuu virallinen kansalaisstatus tai oleskelulupa. Vaikka vailla oleskelulupaa olevien paperittomien nuorten joukko kasvaa Euroopassa jatkuvasti, yleisenä oletuksena on edelleen se, että täysi-ikäistyminen merkitsee automaattisesti oikeuksien lisääntymistä ja vahvistumista. Näin se on EU:n jäsenmaiden kansalaisten tai tietyssä määrin myös myönteisen oleskeluluvan saaneiden kohdalla, mutta tämän oletuksen yleispätevyyttä ei voi nykyisessä globaalissa tilanteessa ottaa annettuna.

Aikuistuminen on siis myös kansalaisoikeuksien näkökulmasta eriarvoisesti jaettu ja koettu. Vailla EU-jäsenmaan kansalaisuutta tai oleskelulupaa olevalle nuorelle täysi-ikäistyminen voi merkitä uusia epävarmuuksia, kun juridinen asema puuttuu tai asema on epävarma jopa vuosien pituisten oleskelulupaa koskevien haku- ja valitusprosessien aikana. Kyse ei ole vain maahanmuutto- tai turvallisuuspoliittisesta aihealueesta, jollaisena niin turvapaikkailmiötä kuin paperittomuuttakin on Euroopassa pitkälti käsitelty. Ikä on nähtävä keskeisenä osana kysymystä ihmisoikeuksien toteutumisesta – tai niiden puutteesta. Kysymys on myös nuorisopoliittinen, ja sen perusteellisesta käsittelystä kuuluu vastuu sekä nuorisopolitiikan että käytännön nuorisotyön toimijoille. Nykyisen globaalin muuttoliikkeen aikakaudella täysi-ikäisyyden mukanaan tuomia kansalaisoikeuksia ei voi myöskään nuorisopoliittisessa keskustelussa pitää annettuina vaan pikemminkin saavutettuina etuoikeuksina. Vailla oleskelulupaa oleville nuorille täysi-ikäisyys tuo lisää epävarmuuksia jo valmiiksi hauraaseen elämäntilanteeseen.

Kysymys siitä, miten nuori ilman oleskelulupaa tai juridista kansalaisstatusta voi saada näkemyksensä ja kokemuksensa kuuluviin on mitä ilmeisimmin myös nuorisopoliittinen – ja ajankohtainen. Yhtäältä kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden, Suomessa oleskelevien nuorten aikuisten määrä tulee oletettavasti kasvamaan, toisaalta [1.1.2017 käyttöön otettava uusi nuorisolaki](#) korostaa aiempaa lakia vahvemmin valtion, kuntien ja järjestöjen vastuuta nuorten oikeuksien sekä yhdenvertaisuuden toteutumisesta kaikkien alle 29-vuotiaiden kohdalla.

Uuden nuorisolain (Nuorisolaki 2 §) tavoitteina on: 1) edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa, 2) tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista, 3) tukea nuorten harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa, 4) edistää nuorten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä oikeuksien toteutumista, 5) sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja.

Aikuistuminen on siis myös kansalaisoikeuksien näkökulmasta eriarvoisesti jaettu ja koettu.

Kysymys siitä, miten nuori ilman oleskelulupaa tai juridista kansalaisstatusta voi saada näkemyksensä ja kokemuksensa kuuluviin on mitä ilmeisimmin myös nuorisopoliittinen – ja ajankohtainen.

Nuorisotoimialalla tarvitaan perusteellista keskustelua siitä, millä edellytyksillä uuden nuorisolain tärkeät tavoitteet kattavat myös Suomessa asuvien turvapaikanhakijoiden, oleskeluluvan vastikään saaneiden sekä paperittomien nuorten ja nuorten aikuisten ryhmän. Vastuu ei saa jäädä nuorten itsensä tai yksittäisten toimijoiden kannettavaksi.

Lähteet

- [Alanko, Salli & Marttinen, Irma & Mustonen, Henna \(2011\) Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yhteiset Lapsemme – All Our Children ry](#)
- [Björklund, Krister \(2015\) Yksintulleet alaikäiset pakolaiset – huolehditaanko heistä, kuten pitäisi? Etmu-blogi](#)
- [Hiitola, Johanna & Korkiamäki, Riikka \(2016\) Näkymättömät nuoret – täysi-ikäisiksi määriteltyjen alaikäisten turvapaikanhakijoiden tilanne on vaikea.](#)
- [Honkasalo, Veronika \(2016\) Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyy verkostoja ja tietoa. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa -kirjoitussarja. Nuorisotutkimusverkosto.](#)
- [Husseini, Naser \(2016\) Vastaanottokeskuksen elämää ohjaajan ja nuoren silmin. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa -kirjoitussarja. Nuorisotutkimusverkosto.](#)
- [Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa \(2016\) Yksin tulleiden nuorten kohtaaminen ja sosiaalinen tuki arjessa. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa -kirjoitussarja. Nuorisotutkimusverkosto](#)
- [Maiche, Karim \(2016\) Nuoret turvapaikanhakijat ja luottamuksen rakentuminen arjen käytännöissä. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa -kirjoitussarja. Nuorisotutkimusverkosto.](#)
- [Nuorisolaki \(astuu voimaan 1.1.2017\)](#)
- [Parsons, Annika \(2010\) Selvitys lapsen edun toteutumisesta turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevissa päätöksissä. Vähemmistövaltuutetun toimiston julkaisuja 6:2010.](#)
- [Peltola, Marja & Onodera, Henri \(2016\) Ystävyy, sosiaaliset suhteet ja nuorten turvapaikanhakijoiden poikkeukselliset olot. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa -kirjoitussarja. Nuorisotutkimusverkosto.](#)
- [Pihlaja, Saara \(2016\) Nuoret turvapaikanhakijat tarvitsevat monipuolista kotouttamista. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa -kirjoitussarja. Nuorisotutkimusverkosto.](#)
- [Pisani, Maria \(2016\) The invasion of dark illegalized youth armed with a smart phone. Plenary-luento Nuorisotutkimuspäivillä 7.11.2016.](#)
- [Räsänen, Saara \(2016\) Turvapaikanhakijalasten elämä Suomessa on haasteita täynnä. Ihmisiä muuttoliikkeessä -blogi.](#)
- [Skivenes, Marit & Barn, Ravinder & Kritz, Katrin & Pösö, Tarja \(toim.\) \(2015\) *Child welfare systems and migrant children. A cross country study of policies and practices.* Oxford: Oxford University Press.](#)

Kirjoittaja

Leena Suurpää
Tutkimusjohtaja
Nuorisotutkimusverkosto

Yhteystiedot

Nuorisotutkimusseura ry.
Asemapäällikönkatu 1 (3. krs)
00520 Helsinki
p. 020 755 2662
toimisto@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi

Kirjoitussarjan toimittajat:
Veronika Honkasalo, Karim Maiche,
Henri Onodera, Marja Peltola ja
Leena Suurpää